

Prof. dr Ivanka MARKOVIĆ
Pravni fakultet Univerziteta
u Banjoj Luci

Pregledni članak
UDK: 343.431(497.6)
Primljeno: 15. avgust 2015. god.

MEĐUNARODNA TRGOVINA LJUDIMA **(Čl. 186. Krivičnog zakona BiH)**

U radu se analizira krivično djelo Međunarodna trgovina ljudima, koje je u KZ BiH uneseno izmjenama zakona 2015. godine. U osnovi izvršenih izmjena je razgraničenje nadležnosti između države i entiteta u ovoj oblasti i usaglašavanje sa međunarodnim i evropskim standardima borbe protiv ovog oblika kriminaliteta.

Objašnjavajući osnovne karakteristike ovog djela, autorka ukazuje na neophodnost drugačijeg krivičnogpravnog vrednovanja pojedinih okolnosti, dajući određene prijedloge de lege ferenda koji mogu dovesti do adekvatnije krivičnogpravne zaštite žrtava.

Ključne reči: trgovina ljudima, međunarodna trgovina ljudima, oblici iskorištavanja žrtava.

1. Uvodne napomene

Trgovina ljudima, kao samostalno krivično djelo, egzistira u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine od 2003. godine, kada je stupio na snagu Krivični zakon Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu KZ BiH).¹ Unošenjem ove

---

1 Službeni glasnik BiH, broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15 i 40/15.

Ako izuzmemo krivično djelo trgovina ljudima radi vršenja prostitucije iz Krivičnog zakona Republike Srpske koje je postojalo i prije donošenja Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine i koje je obuhvatalo samo jedan segment trgovine ljudima, možemo reći da je stupanjem na snagu

inkriminacije u grupu krivičnih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, Bosna i Hercegovina je ispunila obavezu preuzetu potpisivanjem i ratifikacijom Konvencije Ujedinjenih Nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i Protokola za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom.² Značaj ovog Protokola za formulisanje ovog krivičnog djela je izuzetan, jer je Protokolom određena prva zakonski obavezujuća, međunarodna definicija trgovine ljudima. Odredbom člana 3. tačka a., trgovina ljudskim bićima definisana je kao „regrutovanje, transport, transfer, skrivanje/pružanje utočišta ili prihvata lica, putem prijetnje ili upotrebom sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe vlasti ili stanja ugroženosti, davanja ili primanja novca ili beneficija za dobijanje pristanka lica koje ima kontrolu nad nekim drugim licem, u svrhu eksploatacije. Eksploatacija uključuje, i u najmanjoj mjeri, iskorištavanje prostitucije drugih ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili praksu sličnu ropstvu, pokornost ili oduzimanje organa“. U odredbi se dalje ističe da je pristanak žrtve trgovine ljudima na namjeravanu eksploataciju iznijetu u prethodnoj tački ovog člana bez značaja u slučajevima u kojima je korištena bilo koja mjera iznijeta u tački (a). Pored toga, pod trgovinom ljudskim bićima podrazumijeva se regrutovanje, transport, transfer, skrivanje ili prihvata djeteta, odnosno lica mlađeg od osamnaest godina, radi eksploatacije, čak i ako ne obuhvata bilo koje od sredstava navedenih pod tačkom (a).³ Dakle, u pitanju je jedna savremena definicija trgovine ljudima koja se ne ograničava samo na seksualnu eksploataciju, već obuhvata i druge oblike eksploatacije, podrazumijevajući pod žrtvom trgovine ljudima lica i ženskog i muškog pola.⁴ Definisanjem pojma trgovine ljudima učinjen je prvi korak ka usklađivanju nacionalnih zakonodavstava u regulisanju ovog oblika organizovanog kriminaliteta.

Nakon donošenja Konvencije UN i Protokola 2000. godine, doneseni su novi pravni instrumenti sa ciljem uvođenja efikasnijih mjera sprečavanja i

---

KZ BiH naša država po prvi put dobila inkriminaciju koja reguliše problematiku trgovine ljudima u onom smislu u kojem se ova preblematika tretira i na međunarodnom nivou.

- 2 BiH je potpisala Konvenciju UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom, 13. decembra 2000. godine u Palermu. Predsjedništvo BiH ratifikovalo je ove dokumente odlukom koja je stupila na snagu 27. marta 2002. godine. Konvencija i Protokoli su objavljeni u Službenom glasniku BiH – Međunarodni ugovori, br. 3/2002.
- 3 V. čl. 3. Protokola, Službeni glasnik BiH, Međunarodni ugovori, br. 3/2002, str. 67.
- 4 Veći broj dokumenata protiv trgovine ljudima, koja su usvojili OEBS, Savjet Evrope, Evropska Unija, koristi uske definicije u odnosu na definiciju ovog Protokola. Većina njih fokusira se samo na trgovinu ženama radi seksualne eksploatacije. v. Angelika Kartusch, Priručnik za reviziju zakonske regulative protiv trgovine ljudima sa posebnim osvrtom na region Pakta za stabilnost jugoistočne Evrope, Institut za ljudska prava „Ludwig Boltzmann“, Beč, 2001, str. 48.

suzbijanja ove negativne društvene pojave. Predlagane su nove krivičnopravne mjere koje su na sveobuhvatan način tretirale ovu problematiku, počevši od kažnjavanja korisnika usluga žrtava trgovine ljudima, preko obezbjeđivanja optimalne zaštite žrtava trgovine ljudima do iznalaženja efikasnih mjera za oduzimanje predmeta korištenih u ovom krivičnom djelu i oduzimanje imovine stečene ovim oblikom kriminaliteta. Najznačajniji pravni instrument svakako je *Konvencija Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima*⁵ prema kojoj trgovina ljudima predstavlja kršenje ljudskih prava i napad na dostojanstvo i integritet čovjeka. Konvencija ima za cilj osiguranje poštovanja prava žrtava i njihovu zaštitu, borbu protiv trgovine ljudima i unapređenje međunarodne saradnje u borbi protiv trgovine ljudima. Primjenjuje se na sve oblike trgovine ljudima, bilo da je ona nacionalna ili transnacionalna i bilo da je povezana ili ne sa organizovanim kriminalom, te predviđa niz značajnih mjera za suzbijanje i sprečavanje trgovine ljudima.

Navedeno je imalo veliki uticaj na fizionomiju krivičnog djela „trgovina ljudima“ jer su se, uporedo sa razvojem međunarodnog prava i postavljenih standarda u ovoj oblasti, razvijale i krivičnopravna doktrina i sudska praksa ukazujući na propuste i određene nelogičnosti u zakonskoj formulaciji ove inkriminacije. U skladu sa tim, vršene su česte korekcije i izmjene zakonskog opisa krivičnog djela, kako na nivou Bosne i Hercegovine, tako i na entitetskom nivou. Konkretno izmjene zakonskog opisa krivičnog djela trgovine ljudima vršene su 2004, 2005, 2007, 2010 i 2015. godine. Ovom poslednjom izmjenom Krivičnog zakona⁶, izmijenjen je naziv krivičnog djela, tako da se ono sada zove „međunarodna trgovina ljudima“, a član 186. ima deset stavova kojima su implementirani osnovni zahtjevi Konvencije Savjeta Evrope. Ograničavanjem inkriminacije samo na međunarodnu trgovinu ljudima postavljeni su kriteriji razgraničenja nadležnosti u ovoj oblasti između državnog i entitetskog krivičnog zakonodavstva, jer se KZ BiH inkriminiše samo međunarodna trgovina ljudima, što znači da svi slučajevi trgovine ljudima bez elementa inostranosti spadaju u nadležnost entiteta. Pored ove inkriminacije, uvodi se i novi član 186a pod nazivom „Organizovana međunarodna trgovina ljudima“ kojim se inkriminiše organizovanje i rukovođenje grupom ili drugim udruženjem koje zajedničkim djelovanjem počini krivično djelo trgovine ljudima.

U Republici Srpskoj su izmjene u oblasti krivičnopravne regulative trgovine ljudima izvršene Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona

---

5 Službeni glasnik BiH, Međunarodni ugovori, broj 14/07.

6 Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, broj 40 od 19.05.2015. godine.

iz 2013. godine⁷ kada je u grupu krivičnih djela protiv polnog integriteta uneseno krivično djelo pod nazivom „Trgovina ljudima“ (član 198a), „Trgovina maloljetnim licima“ (član 198b) i „Organizovanje grupe ili zločinačkog udruženja za izvršenje krivičnih djela trgovine ljudima i trgovine maloljetnim licima“ (član 198v). U Krivičnom zakonu Brčko distrikta BiH, u grupi krivičnih djela protiv polne slobode i morala, 2013. godine⁸ uvedeno je krivično djelo Trgovina ljudima (član 207a) i krivično djelo Organizovana trgovina ljudima (član 207b). Zakonske formulacije ovih djela su u skladu sa međunarodnim standardima. U Federaciji BiH je proces usaglašavanja krivičnopravne regulative u ovoj oblasti sa međunarodnim standardima još uvijek u toku.

Izmjene u zakonskoj regulativi krivičnog djela trgovine ljudima nisu specifičnost samo našeg krivičnog zakonodavstva, jer su i mnoge zemlje u okruženju prilično često mijenjale fizionomiju ove inkriminacije (npr. Srbija, Hrvatska). Jedan od razloga tako čestih izmjena zakonskog određenja ove inkriminacije jeste i priroda ovog vida kriminaliteta koji po svom karakteru spada u veoma složene oblike (organizovanog) kriminaliteta, koji se može manifestovati u veoma različitim pojavnim oblicima, što ovo djelo čini veoma zahtjevnim u pogledu njegovog legislativnog uređivanja, a pogotovo u pogledu njegove primjene.⁹

2. Osnovne karakteristike krivičnog djela Međunarodna trgovina ljudima (član 186) KZ BiH¹⁰

Izmjenama KZ BiH iz 2015. godine, koje se odnose na trgovinu ljudima, uspostavljeni su kriterijumi za razgraničenje nadležnosti u ovoj oblasti

---

7 Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 67/13.

8 Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Brčko distrikta BiH (Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, broj 9/13).

9 Tumačenje pojedinih elemenata ovog krivičnog djela ponekada je u toj mjeri različito da npr. u istom činjeničnom opisu djela jedan sud uopšte ne nalazi elemente ovog djela, dok drugi sud, argumentovano obrazlaže postojanje ove inkriminacije. (tako npr. u presudi Suda BiH, BROJ S1 3 K 994249 12 KŽK od 30.01.2013, presudi broj KŽK-1/07 od 15.02.2007. godine)

10 Čl. 186. KZ BiH glasi: „(1) Ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom vlasti ili uticaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi, kako bi privolio lice koje ima kontrolu nad drugim licem, vrbuje, preveze, preda, sakrije ili primi lice u svrhu iskorištavanja tog lica u državi u kojoj to lice nema prebivalište ili čiji nije državljanin kaznit će se kaznom zatvora od najmanje pet godina.

(2) Ko vrbuje, navodi, preveze, preda, sakrije ili primi lice koje nije navršilo 18 godina života u svrhu iskorištavanja prostitucijom ili drugim oblikom seksualnog iskorištavanja, prisilnim radom ili uslugama, ropstvom ili njemu sličnim odnosom, služenjem, odstranjivanjem dijelova ljudskog tijela ili u svrhu kakvog drugog iskorištavanja u državi u kojoj to lice nema prebivalište ili čiji nije državljanin kaznit će se kaznom zatvora od najmanje deset godina.

između državnog i entitetskog krivičnog zakonodavstva. Navedeno proizilazi iz samog naziva ove inkriminacije u kojem se sada izričito navodi da se radi o međunarodnoj trgovini ljudima, dakle, onim slučajevima trgovine ljudima u kojima se pojavljuje elemenat inostranosti, dok svi ostali slučajevi trgovine ljudima potpadaju pod nadležnost entitetskih krivičnih zakona. U skladu sa tim, osnovni oblik krivičnog djela postoji u slučaju kada je radnja izvršenja preduzeta u svrhu eksploatacije pasivnog subjekta u državi u kojoj to lice nema prebivalište ili čiji nije državljanin. Dakle, ukoliko je pasivni subjekat trgovine ljudima lice koje je naš državljanin ili lice koje ima prebivalište na našoj teritoriji, primjenjivaće se entitetski krivični zakoni ili Krivični zakon BD BiH.

Po svojoj prirodi i suštini krivično djelo Međunarodna trgovina ljudima se bitno ne razlikuje od dotadašnjeg krivičnog djela Trgovine ljudima, jer je izmjenama krivičnog zakonodavstva 2010. godine, krivično djelo Trgovina ljudima značajno izmijenjeno i prilagođeno međunarodnim zahtjevima i standardima. Razlike postoje u težini propisane kazne za pojedine oblike djela, te u uspostavljanju adekvatnijih mehanizama za sprečavanje ovog oblika kriminaliteta i zaštitu žrtava trgovine ljudima.

Specifičnosti krivičnog djela Međunarodna trgovina ljudima se ogledaju u nekoliko njegovih karakteristika. Prije svega, ovo krivično djelo je višedjelatno ili višeaktno, sa alternativno postavljenim oblicima i radnjama izvršenja kojima se može ostvariti, tako da, posmatrano sa fenomenološkog aspekta, može da se pojavljuje u velikom broju različitih oblika.

- (3) Ako je krivično djelo iz st. (1) i (2) ovog člana izvršilo službeno lice prilikom vršenja službene dužnosti, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od najmanje deset godina.
- (4) Ko falsifikuje, pribavi ili izda putnu ili ličnu ispravu ili koristi, zadržava, mijenja, oštećuje, uništava putnu ili ličnu ispravu drugog lica u svrhu omogućavanja međunarodne trgovine ljudima kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od jedne do pet godina
- (5) Ko koristi usluge žrtve međunarodne trgovine ljudima kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina.
- (6) Ako su izvršenjem krivičnog djela iz st. (1) i (2) ovog člana prouzrokovani teže narušavanje zdravlja, teška tjelesna povreda ili smrt lica iz st. (1) i (2) ovog člana, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.
- (7) Iskorištavanje u smislu stava (1) ovog člana podrazumijeva: prostituciju drugog lica ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili njemu sličan odnos, služenje, odstranjivanje dijelova ljudskog tijela ili kakvo drugo iskorištavanje.
- (8) Predmeti, prevozna sredstva i objekti upotrebljeni za izvršenje djela bit će oduzeti.
- (9) Na postojanje krivičnog djela međunarodne trgovine ljudima bez uticaja je okolnost da li je lice koje je žrtva trgovine ljudima pristalo na iskorištavanje.
- (10) Protiv žrtve međunarodne trgovine ljudima koju je učinilac krivičnog djela prisilio da učestvuje u izvršenju drugog krivičnog djela neće se voditi krivični postupak ako je takvo njeno postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve međunarodne trgovine ljudima“.

Osnovni oblik djela (čl. 186. st. 1) ima tri glavna elementa sa alternativno postavljenim oblicima:

- a) *radnja izvršenja*: vrbovanje, prevoz, predaja, skrivanje ili primanje lica;
- b) *način izvršenja kojim se djelo vrši*: upotreba sile ili prijetnja upotrebe sile ili drugi oblici prinude, otmica, prevara ili obmana, zloupotreba ovlašćenja ili uticaja ili položaja bespomoćnosti ili davanje ili primanje isplata ili drugih koristi kako bi privolio lice koje ima kontrolu nad drugim licem;
- v) *svrha iskorišćavanja*: iskorištavanje prostitucije drugog lica ili drugih oblika seksualnog iskorištavanja, prisilnog rada ili usluga, ropstva ili njemu sličnog odnosa, služenje, odstranjivanje dijelova ljudskog tijela ili kakvo drugo iskorišćavanje.¹¹

Da bi u konkretnom slučaju postojalo krivično djelo trgovine ljudima neophodno je da se preduzme jedna od alternativno navedenih radnji izvršenja, na jedan od alternativno predviđenih načina izvršenja, a u svrhu iskorištavanja pasivnog subjekta. Tako npr. vrbovanje nekog lica obmanom u cilju seksualnog iskorištavanja predstavlja ovo krivično djelo. Dakle, nije potrebno da namjerevano iskorištavanje bude i realizovano, *dovoljno je da učinilac preduzme radnju izvršenja na jedan od alternativno predviđenih načina izvršenja u cilju eksploatacije*, da bi djelo bilo dovršeno.¹²

Po svojoj prirodi ovo djelo spada u *trajna krivična djela* što može biti od značaja prilikom utvrđivanja niza relevantnih krivičnopravnih pitanja, a pogotovo, imajući u vidu česte izmjene zakonskog rješenja ovog krivičnog djela, u pogledu vremenskog važenja krivičnog zakona. S tim u vezi, u *presudi Suda Bosne i Hercegovine broj: Kž: 45/06 od 25.10.2006.* se ističe da „*krivično djelo iz člana 186. KZ BiH po svojoj prirodi spada u tzv. trajna krivična djela koja nisu dovršena u materijalnom smislu sve dok traje protivpravno stanje nastalo njegovim činjenjem, odnosno preduzetom radnjom izvršenja, a to u predmetnom slučaju znači da djelo nije dovršeno svo vrijeme za koje traje stanje podređenosti i u tom smislu seksualnog iskorištavanja žrtava djela. Dakle, tek trenutak kada je to stanje iz bilo kojih razloga (voljom optuženog kao učinioca djela ili bez nje) prestalo da postoji, predstavlja vrijeme dovršenja ovog djela, jer je to relevantni momenat na osnovu kojeg se određuje vrijeme njegovog dovršenja u*

---

11 Za razliku od osnovnog oblika krivičnog djela Trgovina ljudima u kojem su nabrojani pojedini oblici iskorištavanja, u osnovnom obliku krivičnog djela Međunarodna trgovina ljudima to nije učinjeno, već je u stavu 7. člana 186. navedeno šta se smatra iskorištavanjem u smislu stava 1. ovog člana.

12 Tako npr. Sud BiH u presudi broj: Kž-125/05 od 16.12.2005. navodi „treba naglasiti da se krivično djelo trgovine ljudima smatra dovršenim preduzimanjem neke od radnji izvršenja u cilju izrabljivanja osobe koja je predmet radnje, o čemu su u prvostepenoj presudi dati razlozi, a za postojanje dovršenog krivičnog djela trgovine ljudima nije neophodno da je taj cilj i ostvaren“.

materijalnom smislu, što je od značaja za niz krivičnopravnih pitanja, a posebno za vremensko važenje i primjenu pravila koja se na to odnose u smislu člana 4. KZ BiH. Iz toga proizilazi da, čak i pod uslovom da su radnje izvršenja djela preduzete i prije stupanja na snagu KZ BiH (dovršeno u formalnom smislu), djelo se ne smatra dovršenim ukoliko je trajalo njime prouzrokovano protivpravno stanje, a kako je ta činjenica nedvojbeno u pobijanoj presudi utvrđena, to je po ocjeni ovog vijeća prvostepeni sud pravilno našao da se ukupni kriminalni događaj podvede i pravno vrednuje po KZ BiH, odnosno po odredbama iz člana 186. stav 2. u vezi sa stavom 1, odnosno članom 54. KZ BiH.“

Za razliku od osnovnog oblika ovog djela kojim se inkriminiše trgovina punoljetnim licima, drugi oblik djela (čl. 186. st. 2) inkriminiše međunarodnu trgovinu licima do 18 godina života. Kao i prethodni oblik djela i ovaj oblik ima nekoliko alternativno predviđenih radnji izvršenja usmjerenih na eksploataciju pasivnog subjekta, odnosno lica mlađeg od 18 godina, u državi u kojoj nema prebivalište ili čiji nije državljanin. Suštinska razlika između ovog i osnovnog oblika djela jeste u tome što za ovaj oblik djela nije potrebno da je radnja izvršenja preduzeta na jedan od načina izvršenja koji su bitan element osnovnog oblika djela. Stoga će postojati ovo krivično djelo u slučaju kada učinilac prevozi maloljetno lice od mjesta do mjesta radi prosjačenja¹³ ili kada vrbuje maloljetna lica radi seksualnog iskorištavanja.¹⁴

Izmjenama krivičnog zakona predviđena je teža mjera kazne za navedene oblike krivičnog djela. Dok je za osnovni oblik krivičnog djela Trgovina ljudima bila predviđena kazna zatvora najmanje tri godine, za osnovni oblik Međunarodne trgovine ljudima predviđena je kazna zatvora najmanje pet godina. Za trgovinu maloljetnim licima bila je predviđena kazna zatvora najmanje pet godina, a sada je predviđena kazna zatvora najmanje deset godina.

---

13 Tako je npr. u presudi Višeg suda u Nišu K br. 303/10 od 12.05.2010. zauzet stav da okrivljeni koji prevozi vlastitu djecu i djecu svojih prijatelja radi prosjačenja od mjesta do mjesta, i kada ne upotrijebi silu ili prijetnju, niti zloupotrebi teške prilike ili povjerenje drugo lica, vrši radnju krivičnog djela trgovine ljudima.

14 Sud BiH u obrazloženju presude broj: S1 3 K 005873 11 KžK od 27.10.2011. godine navodi: „Optuženi C. je preduzimao radnje vrbovanja na način da je povezivao oštećene sa drugim muškarcima, odnosno dovodio ih u situacije u kojima su iste postajale predmet seksualnog iskorištavanja. Prilikom preduzimanja takvih radnji, nije korištena prijetnja, obmana ili prevara od strane optuženog, međutim za ostvarivanje kvalificiranog oblika krivičnog djela Trgovina ljudima iz člana 186. stav 2. KZ BiH, navedena sredstva izvršenja nisu niti relevantna, pa je radnja vrbovanja, odnosno navođenja maloljetnih osoba na bavljenje prostitucijom u konkretnom slučaju ostvarena i preduzimanjem radnji kojima je optuženi oštećene dovodio u situacije u kojima su postajale predmetom izrabljivanja, odnosno preduzimao radnje kojima je pribavljao malodobre osobe za seksualno izrabljivanje i iskorištavanje“.

Interesantno je napomenuti da je Krivičnim zakonom Republike Srpske trgovina ljudima u slučaju kada je pasivni subjekat lice mlađe od 18 godina izdvojena u posebno krivično djelo (Trgovina maloljetnim licima čl. 198b), te da je, kao teži oblik djela, predviđen slučaj u kojem se osnovni oblik djela vrši primjenom sile, ozbiljne prijetnje ili drugim oblicima prinude, dovođenjem u zabludu, otmicom, ucjenom, zloupotrebom svog položaja, odnosa povjerenja, zavisnosti ili bespomoćnosti, teških prilika drugog, davanjem novca ili druge koristi sa zapriječenom kaznom zatvora najmanje osam godina. Dakle, način izvršenja krivičnog djela koji predstavlja osnovni elemenat krivičnog djela trgovine ljudima, kada se ona vrši prema punoljetnom licu, u ovom slučaju predstavlja kvalifikatornu okolnost, što je kriminalnopolitički opravdano. Naime, krivično djelo trgovine ljudima, u slučaju kada je pasivni subjekat lice do 18 godina života, postoji čim je preduzeta neka od alternativno navedenih radnji izvršenja u svrhu eksploatacije, nezavisno od toga što nije korišten nijedan način (sredstvo) izvršenja iz opisa osnovnog oblika krivičnog djela trgovine ljudima. Upotreba sile, prinude ili drugih alternativno navedenih načina izvršenja značajno povećava težinu ovog krivičnog djela i stepen njegove opasnosti, tako da je navedeno rješenje trebalo unijeti i u KZ BiH. Nije kriminalnopolitički ista situacija kada se djelo vrši prema licu mlađem od 18 godina bez upotrebe navedenih načina izvršenja ili sa njihovom upotrebom. U ovom drugom slučaju mnogo je veći intenzitet povrede zaštićenog dobra i mnogo su teže posljedice za pasivnog subjekta, što je zakonodavac trebao imati u vidu prilikom formulisanja ovog krivičnog djela. Naime, tačno je da zakonodavac za drugi oblik djela iz stava 2. člana 186. KZ BiH predviđa kaznu zatvora u najmanjem trajanju od deset godina, dok je za prvi oblik djela predviđena kazna zatvora najmanje pet godina, ali u osnovi takvog rješenja nije način izvršenja djela, već životna dob, uzrast i zrelost pasivnog subjekta. Smatramo da upotreba sile, prijetnje i drugih oblika načina izvršenja iz stava 1, kod ovog oblika djela, imaju značaj kvalifikatornih okolnosti koje uveliko podižu stepen opasnosti djela i učinioca, te da ih zakonodavac, de lege ferenda, na taj način treba i tretirati. Prema postojećem zakonskom rješenju, te okolnosti se kod ovog oblika djela mogu tretirati samo kao otežavajuće, što, prema našem mišljenju, ne odgovara težini i značaju istih.

Teži oblik krivičnog djela Međunarodna trgovina ljudima postoji i u slučaju ako je djelo iz stava 1. i 2. izvršilo službeno lice prilikom vršenja službene dužnosti (čl. 186. st. 3). Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora od najmanje 10 godina. Dakle, kvalifikatornu okolnost prvog i drugog oblika djela predstavlja svojstvo učinioca krivičnog djela. Međutim, ukoliko djelo iz stava 1. za koje je predviđena kazna zatvora najmanje pet godina (u kojem je pasivni subjekat punoljetno lice) učini službeno lice prilikom vršenja službene

dužnosti, sud ima mogućnost da izrekne kaznu zatvora od najmanje deset godina. Ukoliko pak krivično djelo trgovine ljudima prema licu mlađem od 18 godina učini službeno lice prilikom vršenja službene dužnosti, sud ne može izreći težu kaznu od one koja je propisana za trgovinu maloljetnim licima, jer je i za drugi i za treći oblik djela predviđena ista mjera kazne, tj. kazna zatvora u najmanjem trajanju deset godina. Praktično to znači da u ovom slučaju svojstvo učinioca djela gubi stvarni značaj kvalifikatorne okolnosti, jer kvalifikatorna okolnost bilo kojeg krivičnog djela jeste u osnovi predviđanja veće mjere kazne u odnosu na osnovni oblik djela. Korištenje sile, prijetnje ili nekog drugog načina izvršenja djela prema maloljetnom licu od strane službenog lica, prema zakonskom rješenju, imalo bi značaj otežavajućih okolnosti, te bi se sud mogao kretati samo u okvirima kazne predviđene za drugi ili treći oblik djela.

Kvalifikovani oblik krivičnih djela iz stava 1. i 2. ovog člana postoji u slučaju kada je izvršenjem navedenih oblika djela pasivnom subjektu prouzrokovano teže narušenje zdravlja, teška tjelesna povreda ili smrt. Za ovaj oblik djela predviđena je kazna zatvora u najmanjem trajanju 10 godina ili kazna dugotrajnog zatvora (st. 6. čl. 186).

Značajnu karakteristiku krivičnog djela predstavlja i odredba stava 9. člana 186. prema kojoj *pristanak žrtve trgovine ljudima na iskorišćavanje ne utiče na postojanje krivičnog djela*, odnosno ne isključuje postojanje krivičnog djela. Iz toga proizilazi da je svrha ove inkriminacije apsolutna zabrana svih oblika trgovine ljudima, bez obzira na stav pasivnog subjekta, odnosno na pristanak žrtve trgovine ljudima.¹⁵ Na ovaj način se izražava stav zakonodavca prema ovom obliku kriminaliteta, odnosno nulta stopa tolerancije na ovaj oblik kriminaliteta, te se pasivnom subjektu pruža zaštita čak i pod uslovom da je on svojevrijem pristao da bude žrtva.¹⁶

Konvencijom Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima predviđena je obaveza država da donesu mjere kojima će se inkriminisati radnje vezane za putne ili lične isprave koje su izvršene namjerno i u cilju

---

15 Sličan stav zakonodavca imamo npr. i kod krivičnog djela polno nasilje nad djetetom iz čl. 195. Krivičnog zakona Republike Srpske kojim se inkriminiše vršenje oblube ili druge polne radnje sa djetetom, neovisno o činjenici da li dijete pristaje na oblubu ili drugu polnu radnju, odnosno neovisno od činjenice da je dijete iniciralo oblubu ili drugu polnu radnju.

16 S tim u vezi u presudi Suda BiH broj KŽK-1/07 od 15.02.2007. godine se navodi: „...Nadalje, nije od značaja ni tvrdnja odbrane optuženih da su navedene ženske osobe svojevrijem pristajale na pružanje seksualnih usluga, te da su i same ostvarivale imovinsku korist od toga, jer ni jedna ni druga okolnost, kako je već navedeno, nisu od značaja za postojanje ovog krivičnog djela, ukoliko su ispunjene sve pretpostavke za njegovo postojanje. Naime, iz prirode ovog krivičnog djela proizilazi da je njegov smisao da se pasivnom subjektu pruži krivičnopravna zaštita, čak i pod uslovom da je on svojevrijem pristao na činjenje djela, dok se druga strana kažnjava.....“

omogućavanja trgovine ljudima. U skladu sa tim, zakonodavac je u okviru krivičnog djela Međunarodna trgovina ljudima, predvideo kaznu zatvora u trajanju od jedne do pet godina za onog ko falsifikuje, pribavi ili izda putnu ili ličnu ispravu ili koristi, zadržava, mijenja, oštećuje uništava putnu ili ličnu ispravu drugog lica u svrhu omogućavanja međunarodne trgovine ljudima (st. 4. čl. 186).¹⁷ Ukoliko radnje navedene u ovom obliku djela preuzima izvršilac krivičnog djela iz stava 1. ili 2. ovog člana, radiće se o pripremnim radnjama. Postojeće prividni idealni sticaj po principu supsidijariteta, a ova okolnost će se u principu tretirati kao otežavajuća prilikom odmjeravanja kazne.

Posebno značajna odredba za sprečavanje i suzbijanje ovog oblika kriminaliteta jeste odredba stava 5. člana 186, kojom je predviđena kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina za onog ko koristi usluge žrtve međunarodne trgovine ljudima.¹⁸ Time se na nedvosmislen način ukazuje na štetnost takvih radnji jer one same po sebi utiču na obim ove negativne društvene pojave. Naime, iz samog naziva ovog krivičnog djela Međunarodna trgovina ljudima, proizilazi da suštinu ovog delikta predstavlja trgovina koja se zasniva na principima ponude i potražnje. Predviđajući kažnjavanje korisnika usluga žrtava trgovine ljudima, zakonodavac na direktan način utiče na obim potražnje što bi u krajnjem trebalo imati uticaja na smanjenje obima ovog oblika kriminaliteta. Međutim, sudska praksa nedovoljno primjenjuje ovu odredbu, jer u slučajevima trgovine ljudima koji su vođeni pred Sudom BiH nakon izvršenih izmjena KZ BiH, a u kojima se navode korisnici usluga žrtava trgovine ljudima, nije kažnjen nijedan korisnik usluga jer tužilaštvo nije podiglo optužnicu protiv njih.

Odredbom stava 8. čl. 186. predviđeno je *obavezno oduzimanje predmeta, prevoznih sredstava i objekata koji su upotrijebljeni za izvršenje krivičnog djela*. Prema prethodnom zakonskom rješenju (Izmjene KZ BiH iz 2010. godine) obavezno oduzimanje je bilo predviđeno u odnosu na predmete i prevozna sredstva upotrebljena za izvršenje krivičnog djela, dok je u odnosu na objekte koji su korišteni u svrhu trgovine ljudima postojala mogućnost privremenog ili trajnog zatvaranja.

---

17 Ovaj oblik krivičnog djela uveden je izmjenama KZ BiH iz 2010. godine, kada je brisano krivično djelo iz čl. 188. pod nazivom Nezakonito uskraćivanje identifikacijskih dokumenata koje je obuhvatalo sadržaj ovog oblika krivičnog djela.

18 Iako je autorica ovog rada ukazivala na neophodnost unošenja ovakve odredbe u krivično zakonodavstvo nakon stupanja na snagu KZ BiH (vidite rad pod nazivom „Kratak osvrt na krivičnopravnu regulativu trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini“, Pravni savjetnik, mjesečni stručni časopis, januar/siječanj 1 godina IV, 2000, str. 21-26) ova odredba je unesena tek izmjenama iz 2010. godine.

Oblici eksploatacije žrtava trgovine ljudima su veoma različiti. Najčešće se pojavljuju kao seksualna eksploatacija ili radna eksploatacija. Međutim, u posljednje vrijeme su sve češći slučajevi u kojima se žrtve trgovine ljudima koriste za vršenje krivičnih djela. Takav slučaj imamo npr. kada učinilac prisiljava maloljetnika da, u njegovom interesu, vrši krivična djela protiv imovine,¹⁹ illi kada navede žrtvu trgovine ljudima da vrbuje druge osobe za vršenje prostitucije i da mu pomaže u organizovanju iste.²⁰ U navedenim slučajevima bilo bi kriminalnopolitički neopravdano kažnjavati žrtve trgovine ljudima zbog izvršenih krivičnih djela, jer su one ta djela izvršila kao žrtve. Uvažavajući takve okolnosti, a i međunarodne dokumente, zakonodavac je predvidio da se „protiv žrtve međunarodne trgovine ljudima koju je učinilac krivičnog djela prisilio da učestvuje u izvršenju drugog krivičnog djela *neće voditi krivični postupak ako je takvo njeno postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve međunarodne trgovine ljudima* (st. 10. čl. 186).

3. Završne napomene

Zakonska formulacija krivičnog djela Međunarodna trgovina ljudima je usaglašena sa međunarodnim standardima u oblasti sprečavanja i suzbijanja trgovine ljudima, a izvršeno je i razgraničenje nadležnosti u ovoj oblasti između države i entiteta. Međutim, ispunjavanje obaveza preuzetih potpisivanjem međunarodnih dokumenata, pogotovo Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, ne završava se na normativnom nivou. Bosna i Hercegovina mora obezbijediti adekvatno provođenje svih zakonskih rješenja i

---

19 S tim u vezi treba pomenuti presudu Okružnog suda u Jagodini, K.br.190/07 kojom je K.M. oglašen krivim za krivično djelo trgovine ljudima, jer je „tokom 2007. godine u Jagodini, radi sticanja materijalne koristi za sebe, zloupotrebom teških materijalnih prilika maloletnog..... u kojima maloletnik živi, znajući da se radi o licu rođenom 1996. godine, pozajmljivao novac i istovremeno zahtevao od maloletnog ..... da mu vraća višestruko veće iznose od pozajmljenog, što je maloletnik prihvatao i tako dobijeni novac koristio za kladjenje u kladionicama, pa kada maloletni ..... nije imao da vrati pozajmljeni novac, optuženi K.M. ga je podstrekao na bavljenje kockom i na vršenje krađa, kako bi mu novac dobijen na takav način vratio na ime duga u višestrukim iznosima“.

20 U presudi Suda BiH broj: K-71/05 od 25.04.2006. godine se navodi da je učinilac vrbovao „maloljetnu E. Ć. na način da je u toku 2002. godine zavodjenjem kod E. pobudio snažne osjećaje: ljubav, povjerenje i sigurnost usljed kojih je E. sa njim stupila u ljubavnu vezu i seksualne odnose ubijeđena u iskrenu ljubav optuženog, nakon čega je optuženi iskoristio njenu zaljubljenost, te je i prijetnjom da će njoj i njenoj porodici nanijeti zlo naveo E. da za njega pruža seksualne usluge za novac, a zatim je naveo E. I. i da mu pomaže u vrbovanju drugih osoba ženskog pola radi prostitucije, u organizovanju i vršenju prostitucije što je E. prihvatila usljed svoje nezrelosti, zaljubljenosti i straha da će se ostvariti prijetnje i zlo njoj i njenoj porodici...“

adekvatnu zaštitu žrtava ovog oblika kriminaliteta što nadalje znači da pravosudni sistem u Bosni i Hercegovini mora imati dovoljno kapaciteta za otkrivanje i prepoznavanje svih oblika trgovine ljudima.

Pravilno optuživanje, navođenje relevantnih činjenica i okolnosti, izuzetno je značajno za utvrđivanje elemenata krivičnog djela. Ne bi se smjelo desiti da tužilaštvo, nepodnošenjem krivične prijave protiv korisnika usluga žrtava trgovine ljudima, abolira iste od krivične odgovornosti. Takvi propusti tužilaštva ne samo da ne doprinose sprečavanju i suzbijanju ovog oblika kriminaliteta, već podrivaju povjerenje javnosti u naš pravosudni sistem. Primjeri iz sudske prakse pokazuju da postoji nejednako tumačenje pojedinih elemenata krivičnog djela. Razlike su ponekad tako velike da u istom činjeničnom opisu djela jedan sud ne nalazi elemente ovog krivičnog djela, a drugi sud utvrđuje postojanje krivičnog djela.

Sve ovo ukazuje na zaključak da međunarodni standardi u ovoj oblasti, iako su implementirani u naše zakonodavstvo, još uvijek nisu našli svoju punu primjenu u sudskoj praksi. Razlozi za to su mnogostruki, a jedan od osnovnih razloga je taj što, još uvijek, ne postoji razumijevanje suštine trgovine ljudima. Stoga se moraju učiniti dodatni napor u pravcu edukacije svih relevantnih učesnika u procesu krivičnopravne zaštite od ovog oblika kriminaliteta, kako bi se podigao nivo ove zaštite na zadovoljavajući nivo.

Prof. dr Ivanka MARKOVIĆ

INTERNATIONAL TRAFFICKING IN PERSONS

(article 186 Criminal Code of BiH)

This paper focuses on criminal offence of International Trafficking in Persons, introduced into Criminal Code of BiH through Amendments from 2015. The essence of Amendments is represented in separation of authorities between the state and entities in this field, and its harmonization with International and European standards of fighting this form of criminality.

By explaining the basic characteristics of this criminal offence, the author wishes to imply the necessity of different criminal law assessment of circumstances, offering alternative de lege ferenda propositions that would enhance criminal law protection of victims.

Key words: *trafficking in persons, international trafficking in persons, forms of exploitation of victims*